
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 339.138

О. І. Гарафонова, к.е.н., доцент**СВІТОВИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розглянуто світові моделі соціальної відповідальності підприємств: англо-американську, європейську (скандинавську), британську, канадську, австралійську та встановлено відмінності між ними.

Ключові слова: соціальна відповідальність підприємства, світові моделі.

О. И. Гарафонова, к.э.н., доцент**МИРОВОЙ ОПЫТ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

В статье рассмотрены мировые модели социальной ответственности предприятий: англо-американская, европейская (скандинавская), британская, канадская, австралийская и определены отличия между ними.

Ключевые слова: социальная ответственность предприятия, мировые модели.

O. I. Garafonova, candidate of economic sciences, associate professor**WORLD EXPERIENCE OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY**

World models of social responsibility of the enterprises are examined: Anglo-American, European (Scandinavian), British, Canadian, Australian. The shortcomings between them are also defined in the article.

Keywords: social responsibility of the enterprise, world models.

Актуальність теми дослідження. Глобальна нестабільність у світі супроводжується загостренням соціальних проблем, успішне вирішення яких залежить від економічної і політичної діяльності світової спільноти, розуміння кожною людиною своєї соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність – це кодекс ділової етики і добровільний вклад бізнесу в людський капітал, охорону довкілля і соціально-орієнтовані програми понад той мінімум, який передбачений державою.

Постановка проблеми. Прояви соціальної відповідальності є різними на різних підприємствах, багато чинників здійснюють схожий вплив на її формування. У сукупності це формує модель соціальної відповідальності. Основу ж світового досвіду соціальної відповідальності підприємства складають п'ять основних моделей: англо-американська, європейська (скандинавська), британська, канадська, австралійська. Кожна з них має свій специфічний набір елементів взаємодії бізнесу та соціуму, враховує національні та культурні традиції кожної з країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Істотний внесок у розуміння соціальної відповідальності зробили такі вчені, як: Т.О. Андрєєва, Т.Е. Ареф'єва, С.М. Богданов, Ю.Е. Волков, Г.П. Клімов, С.И. Ковальов, М.Д. Култаєва, О.В. Ларін, В.О. Лозовий, В.Г. Мордкович, А.В. Мялкін, Л.В. Сохань, В.Ф. Сухіна, В.Г. Рибалка, О.К. Уледов, Б.С. Яковлев та ін. Проте питання впровадження соціальної відповідальності в роботу підприємства не знайшли остаточного вирішення.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Метою статті є дослідження світових моделей соціальної відповідальності підприємства та визначення важливості світового досвіду впровадження соціальної відповідальності в роботу підприємств для України.

Виклад основного матеріалу. До кінця ХХ ст. підприємства підійшли до становлення і розвитку відкритого цивілізованого суспільства, в якому народжуються нові форми спілкування, що ґрунтується на партнерстві та здоровій конкуренції, на правових і соціально відповідальних нормах, відбувається розвиток ділової культури у сфері виробництва, побуту, дозвілля.

Нині будь-яке велике підприємство несе відповідальність перед суспільством, в якому воно функціонує. А тому його головний обов'язок – залишатися потужним, ефективним і культурним на благо співробітників, акціонерів і клієнтів, вносячи відчутний вклад в економіку, добробут країни і суспільства. Невід'ємною частиною діяльності стає формування нового образу підприємства, яке виконує соціальні обов'язки і піклується про принесення максимальної користі усьому суспільству [4].

Підприємства по-різному пов'язані з громадськістю: з місцевими жителями, мешканцями регіону, країни, а також зі світовою спільнотою. На першому рівні підприємство робить свій внесок у життя місцевого співтовариства завдяки своїй основній місії – ефективному й етичному виробництву товарів і послуг, створенню робочих місць, забезпеченню відповідною заробітною платою і пільгами, сплаті податків до бюджету.

На другому рівні соціальної відповідальності підприємство розвиває партнерські внутрішні стосунки: вкладає інвестиції в людський капітал (підвищення кваліфікації, забезпечення охорони праці і здоров'я працівників), а також фінансує програми, спрямовані не на самого працівника, а на членів його сім'ї (поліпшення пенсійного і житлового забезпечення).

Третій рівень соціальної відповідальності – це соціальні програми, які підприємства здійснюють за рамками своєї діяльності: створюють сприятливі умови в регіоні (місті) шляхом поліпшення інфраструктури, благоустрою території, підвищуючи таким чином якість життя населення та умови його існування [5].

Така практика соціальної відповідальності складалася, як правило, в країнах із стійкою економікою, що базується на ринкових цінностях з давніми демократичними традиціями, розвиненим громадянським суспільством. Саме тому основи сучасного підходу до теорії і практики соціальної відповідальності були закладені в скандинавських країнах (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія), Англії, Америці й Німеччині. Поступово соціальна відповідальність стала частиною діяльності підприємств найбільш передових і розвинених країн світу: Японії, Південної Кореї, Китаю.

Таким чином, світовий досвід соціальної відповідальності підприємства представлений на даний момент часу такими основними моделями: англо-американською, європейською (скандинавською) і британською (змішаною), канадською та австралійською. Кожна з них має специфічний набір елементів взаємодії підприємства і соціуму, враховує національні та культурні традиції кожної з країн. Моделі соціальної відповідальності розглядаються в першу чергу в розрізі дилеми: чи визначає підприємство міру свого внеску у розвиток суспільства самостійно або формальні і неформальні інститути забезпечують узгодження громадських інтересів, які потім трансформуються в обов'язкові вимоги до нього (табл. 1).

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделей соціальної відповідальності бізнесу

Показник	Англо-американська	Європейська	Британська	Канадська	Австралійська
Період виникнення	Початок ХХ сторіччя	70-ті рр. ХХ сторіччя	80-ті рр. ХХ сторіччя	Початок ХХ сторіччя	ХХІ сторіччя
Основні форми соціальної відповідальності	Програми і плани підприємств, спрямовані на поліпшення умов праці і соцзабезпечення працівників	Розробка стандартів нефінансової звітності, впровадження їх в практику і повсюдне поширення	Фонди соціального інвестування, соціальне відношення до персоналу	Програми досконалості якості і здорового робочого місця	Принципи належного корпоративного управління і кращі практики
Позиція суспільства	Активна	Недовіра до приватних підприємств	Середня	Активна	Середня
Контроль	Суспільний	Переважно державний	Переважно суспільний	Суспільний	Державний
Роль держави	Співробітництво підприємств з місцевим рівнем влади	Високий ступінь втручання держави	Незначне державне втручання	Співробітництво підприємств з місцевим рівнем влади	Державного заохочення у вигляді спеціальної премії

Джерело: складено за матеріалами [1, 2].

Головними особливостями американської моделі соціальної відповідальності підприємств можна вважати мінімальне пряме втручання держави в їхню діяльність, регулювання на основі економічних стимулів. У той же час аналіз початкових умов формування американської моделі соціальної відповідальності показав, що спочатку сформувалася замкнута модель, яка характеризувалася активною роллю держави в реалізації соціально відповідальної поведінки підприємств (початок ХХ століття), яка потім еволюціонувала у відкриту модель.

Основними особливостями європейської моделі є пильна увага держави до соціальних проектів підприємства, його ініціативність у створенні соціальних проектів, а також активна участь держави в розвитку соціальної відповідальності. Проте необхідно відмітити поступову зміну європейської моделі соціальної відповідальності у бік відкритої моделі і її все більше наближення до неї.

Британська модель соціальної відповідальності бізнесу поєднує елементи перших двох і при цьому характеризується значною роллю держави і цивільних інститутів у процесі узгодження громадських інтересів, а також просуванням і заохоченням найкращих практик реалізації соціально відповідальної поведінки. В цілому, для британської моделі характерні наступні ознаки: активний розвиток сектора незалежного консалтингу в сфері соціальної відповідальності; пильна увага з боку фінансового сектора до проектів у сфері соціальної відповідальності підприємств; підвищений інтерес ЗМІ; велика кількість і різноманітність учбових курсів із соціальної відповідальності. Активна роль держави в розвитку соціальної відповідальності підприємства проявляється в таких формах, як створення державно-приватних партнерств в освітньому секторі, підтримка ініціатив у сфері соціальної відповідальності через співфінансування проектів, надання податкових пільг, просування іні-

---

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ціатив щодо відповідності національних стандартів міжнародним і так далі [3].

Серед державних органів, які займаються питаннями корпоративної соціальної відповідальності за австралійською моделлю, можна назвати: Ділову раду Австралії, Департамент у справах сім'ї та суспільних послуг, Парламентський комітет з фінансових послуг і корпорацій. Крім того, у березні 2003 року Австралійська фондова біржа (Australian Stock Exchange) опублікувала Принципи належного корпоративного управління і кращі практики. Принципи охоплюють питання ролі керівників і членів правління у сприянні корпоративній соціальній відповідальності (КСВ) компанії; задоволення інформаційних потреб сучасного інвестиційного співтовариства; невизначеності та ризику управління, а також визнання законних інтересів усіх зацікавлених сторін. Одним із способів державного заохочення етичного ведення бізнесу було вручення соціально відповідальним компаніям спеціальної винагороди – «Prime Minister's Awards for Excellence in Community Business Partnerships».

Канадська модель багато у чому схожа з американською. Але, окрім загальних заходів щодо соціального захисту населення, вона передбачає реалізацію програми вдосконалення якості та здорового робочого місця. Перелік заходів охоплює сфери боротьби з виробничим травматизмом і професійними захворюваннями, охорони здоров'я працюючого населення, боротьби з безробіттям за допомогою зменшення плинності кадрів на конкретному підприємстві.

Таким чином, можна простежити певну еволюцію моделей соціальної відповідальності підприємства: від закритої моделі з активною стимулюючою роллю держави і застосуванням прямих інструментів регулювання соціальної відповідальності до відкритої моделі, що характеризується переважним використанням непрямих інструментів економічної політики.

Формування української національної моделі соціальної відповідальності бізнесу, яка б відповідала сучасним умовам, знаходиться на початковому етапі. Належна увага стала приділятися цій проблемі в роботах вітчизняних учених лише в останні роки, а тому аналітичних досліджень не вистачає. На відміну від американської та європейської моделей та певною мірою через наявність залишкових елементів командної системи, успадкованої з радянських часів, в Україні роль держави у формуванні і розвитку соціальної місії бізнесу досить висока. Проте головна відмінна національна риса полягає в тому, що на регіональному і державному рівнях соціальний внесок в основному зводиться до примусової участі бізнесу в реалізації всіляких соціальних і культурних програм, які частково є джерелами корупції. Хоча існує також багато соціальних ініціатив самих підприємців, проте досить часто вони мають характер соціального альтруїзму й активізуються в період виборчих кампаній. Отже, можна констатувати, що за джерелами регулювання, практикою формування і розвитком український варіант соціальної відповідальності є поєднання елементів англо-американської моделі (добровільна ініціатива бізнесом) та європейської схеми (бажання підприємств отримувати від держави чіткі вказівки щодо діяльності).

Висновки. Отже, в Україні, вивчивши світовий досвід впровадження соціальної відповідальності підприємства, слід продовжувати дослідження, аналіз, розробку, моделювання, адаптацію та поширення практичних систем і методик розвитку корпоративної етики і соціальної відповідальності як на рівні підприємства, так і на рівні ділового співтовариства в цілому. В умовах сучасності важливо продовжувати пошуки способів оптимізації взаємодії влади, населення і бізнесу, адаптуючи і застосовуючи найбільш ефективні з

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

тих, які з успіхом реалізовані в країнах Західної Європи. Основними пріоритетами при цьому повинні стати забезпечення взаємовигідних інтересів для бізнесу і суспільства, використання провідних міжнародних стандартів, що вкрай важливе в умовах глобалізації та інтеграції країн у світову економіку.

Література

1. CSRGuide. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. – К. : Енергія, 2008 – 96 с.
2. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект: монография / под общ. ред. д.э.н., проф. И.Ю. Беляевой, д.э.н., проф. М.А. Эскиндарова. – М. : КНОРУС, 2008. – С. 50-51.
3. Moon J. CSR in the UK: an Explicit Model of Business – Society Relations / J. Moon // *CSR across Europe* / Habish A., Jonker J., Wegner M., Schmidpeter R. (Eds.). - Berlin: Springer, 2004. – pp. 51–65.
4. Страха Е. И. Социальная ответственность власти и бизнеса / Е. И. Страха, Л. К. Харитоновна // Пути формирования эффективной социально-экономической модели трансформирующейся России: Сб. ст. Всерос. науч.-практ. конф. Пенза, 2005. - С. 23.
5. Якимец В. Н. Межсекторное социальное партнерство: основы, теория, принципы, механизмы / В. Н. Якимец. - М., 2004. - С. 246-247.

References

1. Lazorenko, O., & Kolyshko, R. (2008). *Bazova informatsiia z korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti [Basic information on corporate social responsibility]*. Kyiv: Enerhiia [in Ukrainian].
2. Belyayeva, I. Yu., & Eskidarov, M. A. (Eds.). (2008). *Korporativnaya sotsialnaya otvetstvennost: upravlencheskiy aspekt: monografiya [Corporate Social Responsibility: administrative aspect: Monograph]*. Moscow: KNORUS [in Russian].
3. Moon, J. (2004). CSR in the UK: an Explicit Model of Business – Society Relations. In A. Habish, J. Jonker, M. Wegner, & R. Schmidpeter (Eds.), *CSR across Europe* (pp. 51–65). Berlin: Springer.
4. Strakha, E. I., & Kharitonova, L. K. (2005). *Sotsialnaya otvetstvennost vlasti i biznesa [Social responsibility of government and business]*. Proceedings from: *Puti formirovaniya effektivnoy sotsialno-ekonomicheskoy modeli transformiruyushcheyssya Rossii: Sb. St. Vseros. nauch.-prakt. konf. - Ways of formation of an effective socio-economic model transformed Russia: Collection of articles of All-Russian Scientific-Practical Conference* Penza [in Russian].
5. Yakimets, Ye. (2004). *Mezhsektornoye sotsialnoye partnerstvo: osnovy, teoriya, printsipy, mekhanizmy [Inter- sectoral social partnership: fundamentals, theory, principles, mechanisms]*. Moscow [in Russian].

Надійшла 05.05.2014 р.